

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد علوم و تحقیقات تهران

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته زبان شناسی همگانی (M.A)

موضوع:

رفتار گفتمانی قیدهای تفسیری در جایگاه آغازین (مبتدا) پاره‌گفت‌ها و جملات زبان فارسی

استاد راهنما:
دکتر فردوس آقاگل‌زاده

استاد مشاور:
دکتر زهرا ابوالحسنی‌چیمه

نگارنده:
لیلی بنائیان‌فر

سال تحصیلی ۸۹ - ۱۳۸۸

فهرست مطالب

۱ چکیده

فصل اول: کلیات

۳	۱-۱ مقدمه:
۳	۲-۱ بیان مسئله و ضرورت انجام تحقیق:
۴	۳-۱ اهداف تحقیق:
۵	۴-۱ روش تحقیق:
۵	۵-۱ سؤالات و فرضیه‌های تحقیق:
۵	۱-۵-۱ سؤالات تحقیق:
۵	۲-۵-۱ فرضیه‌های تحقیق:
۶	۶-۱ کلید واژه‌ها:
۶	۱-۶-۱ مبدا:
۷	۲-۶-۱ خبر:
۷	۳-۶-۱ قیدواره:
۷	۴-۶-۱ قید:
۸	۵-۶-۱ دستور کارکردی، دستور نقشی:

فصل دوم: پیشینه تحقیق

۱۰	۱-۲ مقدمه:
۲۱	۲-۲ پژوهش‌های محققین ایرانی:
۳۲	۳-۲ پژوهش‌های محققین غیرایرانی:
۳۵	۴-۲ خلاصه، جمع‌بندی و نتیجه‌گیری:

فصل سوم: ملاحظات نظری

۳۷	۱-۳ مقدمه:
۳۷	۲-۳ یول و براون:
۳۸	۳-۳ هلیدی:

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌ها

۴۸	۱-۴ مقدمه:
۴۸	۲-۴ سؤال و فرضیه اول:
۴۹	۱-۲-۴ اسم در جایگاه مبدا:
۴۹	۱-۱-۲-۴ اسم خاص در جایگاه مبدا:
۴۹	۲-۱-۲-۴ اسم عام در جایگاه مبدا:
۴۹	۳-۱-۲-۴ اسم جامد در جایگاه مبدا:
۵۰	۴-۱-۲-۴ اسم مشتق در جایگاه مبدا:
۵۰	۵-۱-۲-۴ اسم معرفه در جایگاه مبدا:
۵۰	۶-۱-۲-۴ اسم نکره در جایگاه مبدا:
۵۰	۷-۱-۲-۴ اسم جنس در جایگاه مبدا:

- ۵۰ ۸-۱-۲-۴ اسم نکرهٔ مخصّصه در جایگاه مبتدا:
- ۵۰ ۹-۱-۲-۴ اسم مفرد در جایگاه مبتدا:
- ۵۰ ۱۰-۱-۲-۴ اسم جمع بسته شده در جایگاه مبتدا:
- ۵۰ ۱۱-۱-۲-۴ اسم جمع در جایگاه مبتدا:
- ۵۱ ۱۲-۱-۲-۴ اسم مرکب در جایگاه مبتدا:
- ۵۱ ۱۳-۱-۲-۴ اسم ذات در جایگاه مبتدا:
- ۵۱ ۱۴-۱-۲-۴ اسم معنی در جایگاه مبتدا:
- ۵۱ ۱۵-۱-۲-۴ اسم آلت در جایگاه مبتدا:
- ۵۱ ۱۶-۱-۲-۴ اسم صوت در جایگاه مبتدا:
- ۵۱ ۱۷-۱-۲-۴ اسم مصعّر در جایگاه مبتدا:
- ۵۱ ۱۸-۱-۲-۴ اسم مصدر در جایگاه مبتدا:
- ۵۱ ۱۹-۱-۲-۴ عبارت و گروه اسمی در جایگاه مبتدا:
- ۵۲ ۲-۲-۴ فعل در جایگاه مبتدا:
- ۵۲ ۱-۲-۲-۴ فعل ساده در جایگاه مبتدا:
- ۵۲ ۲-۲-۲-۴ فعل پیشوندی در جایگاه مبتدا:
- ۵۲ ۳-۲-۲-۴ فعل پیشوندی مرکب:
- ۵۲ ۴-۲-۲-۴ فعل مرکب در جایگاه مبتدا:
- ۵۳ ۵-۲-۲-۴ عبارت فعلی در جایگاه مبتدا:
- ۵۳ ۶-۲-۲-۴ فعل لازم یک شخصه در جایگاه مبتدا:
- ۵۳ ۷-۲-۲-۴ فعل امر در جایگاه مبتدا:
- ۵۳ ۸-۲-۲-۴ فعل دعا در جایگاه مبتدا:
- ۵۳ ۹-۲-۲-۴ فعل لازم در جایگاه مبتدا:
- ۵۳ ۱۰-۲-۲-۴ فعل متعدی در جایگاه مبتدا:
- ۵۳ ۱۱-۲-۲-۴ فعل دو وجهی در جایگاه مبتدا:
- ۵۴ ۱۲-۲-۲-۴ فعل معلوم در جایگاه مبتدا:
- ۵۴ ۱۳-۲-۲-۴ فعل مجهول در جایگاه مبتدا:
- ۵۴ ۱۴-۲-۲-۴ فعل غیرشخصی در جایگاه مبتدا:
- ۵۴ ۳-۲-۴ ضمیر در جایگاه مبتدا:
- ۵۵ ۱-۳-۲-۴ ضمیر شخصی در جایگاه مبتدا:
- ۵۵ ۱-۱-۳-۲-۴ ضمیر شخصی منفصل در جایگاه مبتدا:
- ۵۵ ۲-۱-۳-۲-۴ ضمیر شخصی متصل در جایگاه مبتدا:
- ۵۵ ۲-۳-۲-۴ ضمیر مشترک در جایگاه مبتدا:
- ۵۵ ۳-۳-۲-۴ ضمیر اشاره در جایگاه مبتدا:
- ۵۵ ۴-۳-۲-۴ ضمیر پرسشی در جایگاه مبتدا:
- ۵۵ ۵-۳-۲-۴ ضمیر تعجبی در جایگاه مبتدا:
- ۵۷ ۶-۳-۲-۴ ضمیر مبهم در جایگاه مبتدا:
- ۵۷ ۴-۲-۴ حرف اضافه در جایگاه مبتدا:
- ۵۷ ۱-۴-۲-۴ حرف اضافه ساده در جایگاه مبتدا:
- ۵۷ ۲-۴-۲-۴ حرف اضافه مرکب در جایگاه مبتدا:
- ۵۸ ۵-۲-۴ صفت در جایگاه مبتدا:
- ۵۸ ۱-۵-۲-۴ صفت بیانی در جایگاه مبتدا:

۵۸	۱-۱-۵-۲-۴	صفت ساده در جایگاه مبتدا:
۵۹	۲-۱-۵-۲-۴	صفت فاعلی در جایگاه مبتدا:
۶۱	۳-۱-۵-۲-۴	صفت مفعولی در جایگاه مبتدا:
۶۳	۴-۱-۵-۲-۴	صفت نسبی در جایگاه مبتدا:
۶۵	۵-۱-۵-۲-۴	صفت لیاقت در جایگاه مبتدا:
۶۶	۲-۵-۲-۴	صفت برتر (تفضیلی) در جایگاه مبتدا:
۶۶	۳-۵-۲-۴	صفت برترین (عالی) در جایگاه مبتدا:
۶۶	۴-۵-۲-۴	صفت شمارشی در جایگاه مبتدا:
۶۶	۱-۴-۵-۲-۴	صفت شمارشی اصلی در جایگاه مبتدا:
۶۶	۲-۴-۵-۲-۴	صفت شمارشی ترتیبی در جایگاه مبتدا:
۶۶	۳-۴-۵-۲-۴	صفت شمارشی کسری در جایگاه مبتدا:
۶۶	۴-۴-۵-۲-۴	صفت شمارشی توزیعی در جایگاه مبتدا:
۶۶	۵-۵-۲-۴	صفت پرسشی در جایگاه مبتدا:
۶۶	۶-۵-۲-۴	صفت تعجبی در جایگاه مبتدا:
۶۶	۷-۵-۲-۴	صفت مبهم در جایگاه مبتدا:
۶۷	۳-۴	سؤال و فرضیه دوم:
۶۸	۱-۳-۴	قید زمان:
۶۸	۲-۳-۴	قید مکان:
۶۸	۳-۳-۴	قید مقدار (کمیت):
۶۸	۴-۳-۴	قید کیفیت (چگونگی):
۶۸	۵-۳-۴	قید حالت:
۶۸	۶-۳-۴	قید تمنا:
۶۹	۷-۳-۴	قید تأسف:
۶۹	۸-۳-۴	قید تعجب:
۶۹	۹-۳-۴	قید قصد:
۶۹	۱۰-۳-۴	قید تدریج:
۶۹	۱۱-۳-۴	قید تکرار:
۶۹	۱۲-۳-۴	قید تفسیر:
۷۰	۱۳-۳-۴	قید ترتیب:
۷۰	۱۴-۳-۴	قید پرسش:
۷۰	۱۵-۳-۴	قید استثناء:
۷۰	۱۶-۳-۴	قید نفی:
۷۰	۱۷-۳-۴	قید تصدیق و تأکید:
۷۰	۱۸-۳-۴	قید تردید:
۷۰	۱۹-۳-۴	قید تشبیه:
۷۱	۲۰-۳-۴	قید علت:
۷۱	۲۱-۳-۴	قید انحصار:
۷۱	۲۲-۳-۴	قید تبری و ادب:
۷۱	۲۳-۳-۴	قید اختصار:
۷۴	۴-۴	سؤال و فرضیه سوم:
۷۵	۱-۴-۴	فهرست قیود تفسیری زبان فارسی همراه با مثال:

۳-۴-۴ معنای واژگانی برخی از قیود تفسیری زبان فارسی با توجه به فرهنگ لغت عمید (۱۳۷۴):

۸۲

۴-۴-۴ طبقه‌بندی ساختواژی قیود تفسیری: ۸۶

۵-۴-۴ طبقه‌بندی برخی از قیود تفسیری زبان فارسی به دو دسته گفتاری و نوشتاری:

۱۱۵

۶-۴-۴ طبقه‌بندی مفهومی برخی از قیود تفسیری زبان فارسی: ۸۷

۷-۴-۴ طبقه‌بندی برخی از قیود تفسیری زبان فارسی از لحاظ کاربرد دو جنس مذکر و مونث: ... ۸۸

۸-۴-۴ نتیجه: ۸۸

فصل پنجم: خلاصه، نتیجه و پیشنهادات

۱-۵ مقدمه: ۹۰

۲-۵ خلاصه و جمع‌بندی چهار فصل: ۹۰

۳-۵ نتیجه: ۹۱

۴-۵ کاربردهای تحقیق: ۹۲

کتابنامه ۹۳

واژه‌نامه ۹۷

فهرست جداول

عنوان صفحه

جدول ۱-۳ یک عنصر واحد نشانگر هر سه نوع نهاد ۵۳

جدول ۲-۳ سه عنصر مختلف هر یک نشانگر یک نوع نهاد ۵۳

جدول ۳-۳ همپوشی دو مقوله یا دو نقش مختلف در جمله ۵۴

جدول ۴-۳ (الف) جمله در حالت بی‌نشان ۵۷

جدول ۵-۳ (ب) جمله در حالت نشان‌دار ۵۷

جدول ۱-۴ قیدهای منطبق بر نظریه مبتدا و خبر هلیدی (قیدهای غیرتفسیری) ۹۵

جدول ۲-۴ قیدهای غیر منطبق بر نظریه مبتدا و خبر هلیدی (قیدهای تفسیری) ۹۶

جدول ۳-۴ تقطیع مبتدا و خبر چند جمله آغاز شده با قید تفسیری به عنوان نمونه ۱۰۸

چکیده

رفتار گفتمانی قیده‌های تفسیری در جایگاه آغازین (مبتدا) پاره‌گفت‌ها و جملات زبان فارسی

نگارنده در این پژوهش تلاش کرده است تا با توجه به نظریه مبتدا و خبر هلیدی (۲۰۰۴) و با توجه به نظریه یول و براون (۱۹۸۹) با تجزیه و تحلیل داده‌ها، قیده‌های زبان فارسی را به آزمایش بگذارد. نظریه مبتدا و خبر هلیدی مبنی بر این‌که مبتدا نقطه آغاز پیام است و خبر قسمت دوم آن می‌باشد و در مورد قسمت اول خبر می‌دهد و نظریه یول و براون مبنی بر رفتار متفاوت بعضی از قیود در جایگاه آغازین می‌باشد؛ (قیده‌های تفسیری که یول و براون از آن‌ها با عنوان نشانه‌های تفسیر فرازبانی نام برده‌اند، هنگامی که در جایگاه آغازین (مبتدا) قرار بگیرند بخش دوم جمله یعنی خبر، خبری در مورد قسمت اول نمی‌دهد و این برخلاف نظریه مبتدا و خبر هلیدی می‌باشد). با توجه به نظریه مبتدا و خبر هلیدی هر مقوله نحوی و سازه زبانی که ابتدای جمله ظاهر شود مبتدا است و قسمت بعدی جمله خبری است که در مورد مبتدا می‌دهد و خبر نام دارد. اما مشاهده می‌شود که رفتار بعضی از قیود در زبان فارسی متفاوت از تعریف هلیدی است؛ یعنی وقتی قیدی مانند «احتمالاً» که ما از آن‌ها با عنوان قیود تفسیری نام برده‌ایم در جایگاه آغازین جمله ظاهر می‌شود قسمت دوم جمله پیامی در مورد آن نمی‌دهد و این مسئله خلاف نظریه هلیدی است. از طرف دیگر برخلاف قیود غیر تفسیری که فقط بخشی از جمله را توصیف می‌کنند قیود تفسیری کل جمله یا پاره‌گفتار را توصیف می‌نمایند و حتی گاهی می‌توانند قید کل متن باشند. نگارنده در این تحقیق بعد از آزمودن داده‌های زبان فارسی به این نتیجه می‌رسد که:

- ۱- بعضی از قیود زبان فارسی که آن‌ها را با عنوان قیده‌های تفسیری نام برده‌ایم، بر نظریه مبتدا و خبر هلیدی منطبق نیستند؛ مثل: قیده‌های تأسف، تردید، تفسیر، استثناء، نفی، تصدیق و ...
 - ۲- بعضی از قیود زبان فارسی (قیده‌های تفسیری) فقط بخشی از جمله را توصیف نمی‌کنند بلکه کل جمله را توصیف می‌نمایند؛ و گاهی نه تنها قید کل جمله هستند بلکه ممکن است قید کل پاراگراف یا حتی کل متن باشند.
- کلید واژه‌ها:** مبتدا، خبر، دستور نقش‌گرا، قید.

لیلی بنائیان‌فر

«Abstract»

Discourse behavior of metalingual comment markers in theme position in Persian utterances and sentences

Considering Halliday's (2004) theory of theme and rheme, and Yule and Brown's (1989) theory concerning different behaviour of some adverbs in theme position, the present paper seeks to examine Persian adverbs. Halliday defines the "theme" as the point of departure for the message, and the "rheme" as the remaining part which provides information about the theme. And Yule and Brown argue that some adverbs such as adverbial comments (comment adverbs) -which were called metalingual comment markers, when takes the theme position, the second part of the sentence, i.e. rheme, does not provide any information about the theme, and this is in opposition to the Halliday's theory of theme–rheme- behaves differently in the theme position. Within the framework of Halliday's functional grammar and considering his theory of theme–rheme, every syntactic category and language constituent which takes the initial position of the sentence is theme, and the next part of the sentence which provides information about the theme is labeled as the rheme. However, it is observed that some Persian adverbs' behavior differs from Halliday's theory, it means that when an adverb such as "probably", which was called adverbial comments, comes in the theme position in the sentence, the second part of the sentence does not give any information about that, and this is against Halliday's theory. On the other hand, contrary to non-adverbial comments which only describe part of a sentence, adverbial comments describe whole of a sentence or utterance and sometimes they can modify the whole paragraph or text. After analyzing the Persian adverbs, the researcher conclude that:

١. Some adverbs in Persian language, which were called adverbial comments, are not compatible with the Halliday's theory of theme–rheme. (such as, adverbs of exception, negation, affirmation, comment, doubt, sorrow,)
٢. Some Persian adverbs (adverbial comments) do not only describe part of a sentence, but modify the whole sentence. In other words, they are not only sentence adverbs, but also they may even modify a paragraphs or text.

Keyword: theme, rheme, adverb, functional grammar.

Leili Banaeiyan Far